

Prof. dr. sc. Viktorija Haubrich,
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru
viktorija.haubrich@pf.sum.ba

UDK 347.94(4-6EU)
347.9(497.6)
izvorni znanstveni rad
Rad stigao: 23. travnja 2023.
Rad prihvaćen: 29. svibnja 2023.

Davor Bunoza, dip.iur.
Ministar pravde Bosne i Hercegovine
odvjetnikdavor.bunoza@gmail.com

SURADNJA IZMEĐU SUDOVA DRŽAVA ČLANICA U IZVOĐENJU DOKAZA U GRAĐANSKIM I TRGOVAČKIM PREDMETIMA (UREDBA (EU) 2020/1783) - BOSNA I HERCEGOVINA U PROCESU EUROPSKIH INTEGRACIJA

Sažetak: U ovom radu autori će se baviti Uredbom (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima. Obradit će se de lege lata regulativa izvođenja dokaza po zamolnici u bosanskohercegovačkim zakonima o parničnom postupku. Analizirat će se navedena Uredba (EU) 2020/1783 i dati prijedlozi usklađivanja bosanskohercegovačkih parničnih zakona s *acquis communautaire*.

Gljučne riječi: Uredba (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima, izvođenje dokaza, usklađivanje s *acquis communautaire*.

1. UVOD

U ovom radu autori će obraditi Uredbu (EU) 2020/1783 Europskog parlamenta i Vijeća o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima te utvrditi što je potrebno regulirati u parničnim zakonima u Bosni i Hercegovini da bi se uskladili se navedenom Uredbom. Ovoj Uredbi je prethodila Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001 o suradnji između sudova država članica o izvođenju dokaza u građanskim i trgovačkim stvarima.¹ Preinačena Uredba se donosi u svrhu pravilnog funkcioniranja unutarnjeg tržišta i razvoja područja građanskog pravosuđa te je u Uniji potrebno dodatno poboljšati i ubrzati suradnju među sudovima različitih država članica u pogledu izvođenja dokaza. Ovom se Uredbom nastoji poboljšati učinkovitost i brzina sudskih postupaka pojednostavnjenjem i racionalizacijom mehanizama suradnje kod izvođenja dokaza u prekograničnim postupcima, a istodobno i pomoći u smanjenju kašnjenja i troškova za pojedince i poduzeća. Većom pravnom sigurnošću te jednostavnijim, racionaliziranim i digitaliziranim postupcima potaknut će se pojedince i poduzeća na sudjelovanje u prekograničnim transakcijama, čime se potiče trgovina unutar Unije, a time i funkcioniranje unutarnjeg tržišta.

¹ OJ L 174.Ova Uredba je donosila unificirana rješenja za suradnju među pravosudnim organima različitih država članica u izvođenju prekograničnih dokaza, ali ostavlja otvoreni-ma mnoga pitanja unutarnjim pravima država članica. Vidi šire o tome kod RIJAVEC, V., *Glavne karakteristike EU Uredbe o dokazima*, "Zbornik radova Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća", Split, 2015., str. 39. – 50. (dalje – RIJAVEC -*Glavne karakteristike EU Uredbe o dokazima*)

Vijeće ministara EU utvrdilo je 1997. zajedničku strategiju prema zemljama Zapadnoga Balkana pod nazivom „regionalni pristup“. U sklopu ovoga pristupa od zemalja se traži da ispune uvjete za razvoj bilateralnih odnosa s EU: demokratizacija, poštovanje ljudskih prava i sloboda, stvaranje pravne države, privatizacija državne imovine i uvođenje tržišne ekonomije.² Pravnom stečevinom Europske unije (fr. *acquis communautaire*, skraćeno *acquis*) naziva se cjelokupno zakonodavstvo i praksa EU, a obuhvaća sva prava i obveze država članica i institucija EU. Zakonodavstvo EU objavljuje se u *Službenom listu* (SL, engl. *Official Journal*, *OJ*), koji je prvi glavni izvor o zakonodavstvu i aktivnostima svih institucija i agencija Europske unije. Nove države u cijelosti moraju prihvatiti pravnu stečevinu Unije. Ona obuhvaća sve ugovore o EU, cjelokupno sekundarno zakonodavstvo koje je danas na snazi, sve međunarodne ugovore koje sklapa EZ, sve presude suda EU, kao i neobavezujuće propise (engl. *soft law*). Prilikom usklađivanja zakonodavstva zemlje kandidatkinje s pravnom stečevinom naglasak treba biti na primarnome pravu (ugovorima), međunarodnim ugovorima i sekundarnome pravu, dok su sudske presude i tzv. *soft law* važni u onoj mjeri u kojoj tumače prve tri kategorije pravne stečevine.³ Uredba unijskoga prava jest propis koji karakterizira općenitost, apstraktnost, obveznost i neposredna primjenjivost u državama članicama.⁴ Općenitost i apstraktnost Uredbe ogledaju se u tome što regulira određene društvene odnose pri čemu ima u vidu neodređen krug osoba tertirajući ih apstraktno. Obveznost je u tome što je obvezujuća u cijelosti, u svim svojim dijelovima i za sve subjekte, kako na razini Unije tako i u okviru nacionalnoga pravnog poretka. Uredba je neposredno primjenjiva u pravu države članice. Ona je pravni akt s općim važenjem. Nacionalni sudovi izravno

² Posebno je važan uvjet suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji. Nakon događanja na Kosovu 1999. godine EU se u svojoj politici prema Zapadnome Balkanu posvetila snažnijoj stabilizaciji zemalja ove regije i ostvarivanju njihova bržeg društveno-ekonomskog razvoja. Stoga je 1999. godine EU kreirala novi koncept pridruživanja za pet zemalja regije (Bosna i Hercegovina, Albanija, Hrvatska, Srbija i Crna Gora i Makedonija) putem Procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP, engl. *Stabilisation and Association Process*). Dosadašnje zemlje kandidati za punopravno članstvo u EU prolazile su kroz Proces pridruživanja, nakon čega su s EU potpisivale Sporazum o pridruživanju. U Procesu su naglašene komponente stabilizacije, regionalne suradnje i razvijanja dobrosusjedskih odnosa. PSP nudi europsku perspektivu zemljama u regiji, uz ispunjavanje političkih, ekonomskih i administrativnih kriterija, s tim da brzina pristupanja Uniji zavisi od napretka svake pojedine zemlje. Tri su ključna instrumenta Procesu stabilizacije i pridruživanja: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*, Uredba Vijeća (EC) 2666/2000. od 5. prosinca 2000. godine (CARDS) kao instrument financijske pomoći EU zemljama procesa, i mreža preferencijalnih trgovačkih aranžmana. Uvjetnim se, također, može smatrati četvrti element PSP o regionalnoj suradnji. Pravna osnova SSP je čl. 310. Ugovora o osnivanju EZ i on predstavlja novu generaciju sporazuma o ugovornim odnosima između država članica sa zemljama koje žele ostvariti punopravno članstvo u EU. U evolutivnoj klauzuli Sporazuma potvrđuje se status potencijalnoga kandidata za članstvo u EU. Važnost potpisivanja Sporazuma je prilika da se prvi put uspostave i institucionaliziraju ugovorni odnosi između BiH i EU. Preferencijalni karakter sporazuma treba doprinijeti ekonomskoj i političkoj stabilizaciji BiH i uspostavi bliskih i dugoročnih veza između ugovornih strana. Vidi *Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju*, <https://parco.gov.ba/wp-content/uploads/rju/2016/09/strategija-integriranja-bosne-i-hercegovine-u-evropsku-uniju.pdf>

³ Detaljnije o tome kod KESNER-ŠKREB, M., „Pravna stečevina Europske unije“, *Financijska teorija i praksa*, 32 (3) 2008. (dalje- KESNER-ŠKREB), str. 409–412.

⁴ Vidi MISITA, *Uvod u pravo Europske unije*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014., str 178.

je primjenjuju bez naknadnih provedbenih akata.⁵ To znači da nema potrebe za njezinom implementacijom. Ona ima izvor prava u okviru nacionalnih pravnih sustava, što znači da su je dužni primjenjivati u cijelosti svi pravosudni i upravni organi, postupajući pri tome na jedinstven način. Kao takve one imaju obilježja općih normativnih akata, pa ih se po tome može uspoređivati sa zakonima, iako se zbog brojnih drugih okolnosti, ponajprije zbog načina donošenja, ipak ne mogu u potpunosti izjednačiti s pojmom zakona.⁶ Njezini pravnoobvezujući učinci prostiru se i vertikalno i horizontalno. Vertikalni učinak znači da pojednici, fizičke i pravne osobe, svoja subjektivna prava mogu ostvarivati protiv države, a horizontalni da svoja subjektivna prava ostvaruje protiv drugih pojedinaca.

2. UREDBA (EU) 2020/1783 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA O SURADNJI IZMEĐU SUDOVA DRŽAVA ČLANICA U IZVOĐENJU DOKAZA U GRAĐANSKIM ILI TRGOVAČKIM STVARIMA (IZVOĐENJE DOKAZA) OD 25. STUDENOGA 2020⁷

2.1. PODRUČJE PRIMJENE

Prema odredbi čl. 1. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza ova se Uredba primjenjuje u građanskim ili trgovačkim stvarima u kojima sud države članice, u skladu s pravom te države članice, podnosi zahtjev kojim:

- (a) od nadležnog suda druge države članice traži da izvede dokaze; ili
- (b) traži neposredno izvođenje dokaza u drugoj državi članici.

Prema odredbi čl. 1. st. 2. Uredbe o izvođenju dokaza zahtjev se ne podnosi za pribavljanje dokaza koji nisu namijenjeni uporabi u već započetom ili predviđenom sudskom postupku. Za potrebe ove Uredbe primjenjuju se sljedeće definicije:

— “sud” znači sudovi i druga tijela u državama članicama koja su na temelju članka 31. stavka 3. priopćena Komisiji, a koja izvršavaju pravosudne funkcije, postupaju na temelju ovlasti koju je na njih prenijelo određeno pravosudno tijelo ili djeluju pod nadzorom pravosudnog tijela, te koja su u skladu s nacionalnim pravom nadležna za izvođenje dokaza za potrebe sudskih postupaka u građanskim ili trgovačkim stvarima;

— „decentralizirani IT sustav” znači mreža nacionalnih IT sustava i interoperabilnih pristupnih točaka koji djeluju u okviru pojedinačne odgovornosti i upravljanja svake države članice, a kojoj mrežom se omogućuje sigurna i pouzdana prekogranična razmjena informacija među nacionalnim IT sustavima.

⁵ Vidi kod BOUČEK, V., *Europsko međunarodno privatno pravo u euointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, vlastito izdanje, Zagreb, 2009. (dalje-BOUČEK), str. 31.

⁶ Vidi RODIN, S. – ČAPETA, T., *Učinci direktiva Europske unije u nacionalnom pravu s izabranim presudama Europskog suda u punom tekstu i komentarom*, Pravosudna akademija, 2008. (dalje- RODIN – ČAPETA), str. 11., <http://pak.hr> > cke > ostalo > UČINCI DIREKTIVA

⁷ Službeni list Europske unije L 405/1

2.2 IZRAVNO SLANJE ZAHTJEVA IZMEĐU SUDOVA

Prema odredbi čl. 3. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza zahtjeve iz članka 1. stavka 1. točke (a) šalje sud pred kojim je postupak započet ili predviđen („sud podnositelj zahtjeva“), izravno nadležnom sudu druge države članice („sud primatelj zahtjeva“), za izvođenje dokaza.

Svaka država članica sastavlja popis sudova nadležnih za izvođenje dokaza u skladu s ovom Uredbom. U popisu se navodi mjesna i, ako je primjenjivo, posebna nadležnost tih sudova.⁸

Kako bi se osiguralo brzo slanje zahtjeva i obavijesti među državama članicama radi izvođenja dokaza, trebalo bi upotrebljavati svu primjerenu suvremenu komunikacijsku tehnologiju. Stoga bi se u pravilu sva komunikacija i razmjena dokumenata trebala provoditi putem sigurnog i pouzdanog decentraliziranog IT sustava koji se sastoji od nacionalnih IT sustava koji su međusobno povezani i tehnički interoperabilni, primjerice, i ne dovodeći u pitanje daljnji tehnološki napredak, na temelju sustava e-CODEX.⁹

Europski Parlament i Vijeće donijeli dana 25. studenog 2020. godine Uredba (EU) 2020/1784 Europskog Parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2020. o dostavi, u državama članicama, sudskih i izvansudskih pismena u građanskim ili trgovačkim stvarima (dostava pismena) o preinaci i stavljanju van snage Uredbu (EZ) br. 1393/2007¹⁰

2.2.2. SREDIŠNJE TIJELO

Svaka država članica određuje središnje tijelo odgovorno za:

- (a) dostavu informacija sudovima;
- (b) traženje rješenja za bilo kakve poteškoće koje se mogu pojaviti u odnosu na zahtjev;
- (c) prosljeđivanje, u iznimnim slučajevima, zahtjeva nadležnom sudu ako to zatraži sud podnositelj zahtjeva.¹¹

Savezne država članice, države članice s više pravnih sustava i države članice s autonomnim teritorijalnim jedinicama mogu odrediti više od jednog središnjeg tijela.¹² Svaka država članica također određuje središnje tijelo iz stavka 1. ovog članka ili jedno ili više nadležnih tijela koja će biti odgovorna za donošenje odluka o zahtjevima podnesenima u skladu s člankom 19. Kako bi se poboljšala, pojednostavila i ubrzala pravosudna suradnja među državama članicama u građanskim i trgovačkim stvarima Europsko vijeće je svojom Odlukom br. 2001/407/EZ od 28. svibnja 2001. osnovalo Europsku pravosudnu mrežu u građanskim i trgovačkim stvarima.¹³ Zamišljeno je da preko kontaktnih mjesta država članica u okviru informacijskog sustava mreže daju

⁸ čl. 3. st.2. Uredbe o izvođenju dokaza

⁹ Više o elektroničkoj dostavi vidi kod ČIZMIĆ, J.- HUSEINBEGOVIĆ, A. – HAUBRICH, V., *Načini dostave u parničnom postupku s posebnim osvrtom na elektroničku dostavu*, “Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 19., Mostar, 2022., str. 88. – 112.

¹⁰ SL EU br. L 405/40 od 2. prosinca 2020. godine.

¹¹ čl. 4. Uredbe o izvođenju dokaza

¹² Vidi kod JOSIPOVIĆ, M., *Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji*, “Zagrebačka pravna revija, Vol.10 No2, 2021., str. 167. – 177. (dalje JOSIPOVIĆ, Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji)

¹³ SL EU 2001, br. L 174

članovima mreže i javnosti aktualne informacije o europskim aktima, međunarodnim sporazumima te nacionalnom pravu, koje se odnosi na pravosudnu suradnju i pristup sudu. Te su informacije dostupne na svim službenim jezicima Europske unije.¹⁴ U sustavu Europske pravosudne mreže postoji i poseban informatički alat, Europski pravosudni atlas¹⁵ preko kojeg je pojednostavljen pristup svim pravnim aktima.¹⁶

2.3. SLANJE I IZVRŠENJE ZAHTJEVA

Prema odredbi čl. 5. st.1. Uredbe o izvođenju dokaza zahtjevi se podnose upotrebom obrasca A ili, prema potrebi, obrasca L iz Priloga I. Svaki zahtjev sadržava sljedeće informacije:

- (a) sud podnositelj zahtjeva i, prema potrebi, sud primatelj zahtjeva;
- (b) imena i adrese stranaka u postupku te njihovih zastupnika, ako postoje;
- (c) vrsta i sadržaj predmeta te kratki opis činjeničnog stanja;
- (d) opis zatraženog izvođenja dokaza;
- (e) ako se zahtjev odnosi na saslušanje osobe:
 - ime i adresa osobe koju treba saslušati,
 - pitanja koja treba postaviti osobi koju treba saslušati ili činjenično stanje o kojemu će ta osoba biti saslušavana,
 - prema potrebi, upućivanje na pravo na uskratu svjedočenja u skladu s pravom države članice suda podnositelja zahtjeva,
 - bilo kakav zahtjev da se saslušanje obavi pod prisegom ili izjavom umjesto prisega, te bilo kakav poseban oblik koji se treba upotrijebiti za takvu prisegu ili izjavu,
 - prema potrebi, svaka druga informacija koju sud podnositelj zahtjeva smatra potrebnom;
- (f) ako se zahtjeva bilo koji oblik izvođenja dokaza različit od onih navedenih u točki (e), dokumenti ili drugi predmeti koji trebaju biti pregledani;
- (g) prema potrebi, bilo kakav zahtjev u skladu s člankom 12. stavkom 3. ili 4. ili člankom 13. ili 14. i bilo kakva informacija potrebna za njegovo izvršenje.

Zahtjev i svi popratni dokumenti izuzeti su od potrebe ovjeravanja ili bilo kakve ekvivalentne formalnosti.¹⁷ Dokumente za koje sud podnositelj zahtjeva smatra da ih je potrebno priložiti u svrhu izvršenja zahtjeva prati prijevod dokumenata na jeziku kojim je zahtjev napisan.¹⁸

2.4. JEZIK

Zahtjevi i obavijesti koji se podnose na temelju ove Uredbe sastavljaju se na službenom jeziku države članice primateljice zahtjeva ili, ako postoji više službenih jezika u toj državi članici, na službenom jeziku ili jednom od službenih jezika mjesta u kojemu se

¹⁴ <http://europa.eu/civiljustice/index-en.htm>

¹⁵ <http://ec.europa.eu/justice-home/judicialatlascivil/html/index-en.htm>

¹⁶ Vidi kod GARAŠIĆ, J., *Uvod u europsko građansko procesno pravo*, rad u knjizi BA-BIĆ, D. – ČULINOVIĆ – HERC, E., GARAŠIĆ, J. – GORANIĆ, I. – GRKOVIĆ, N. – HAU, W. – KENGYEL, M. – KUNŠTEK, E. – LAZIĆ, V. – MARTINY, D. – MELLER – HANNICH, C. – RIJAVEC, V. – STURNER, M. – ŽUPAN, M., *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Zagreb, 2013., str. 16. – 17.

¹⁷ čl. 5. St. 2. Uredbe o izvođenju dokaza

¹⁸ čl. 5. St. 3. Uredbe o izvođenju dokaza

zahtijevano izvođenje dokaza treba obaviti, ili na drugom jeziku za koji je država članica navela da će ga prihvatiti. Svaka država članica Komisiji priopćuje bilo koji službeni jezik Unije, osim svojeg, na kojem se mogu popuniti obrasci iz Priloga I.¹⁹

2.5. SLANJE ZAHTJEVA I OSTALIH OBAVIJESTI

Zahtjevi i obavijesti koji se podnose na temelju ove Uredbe šalju se putem sigurnog i pouzdanog decentraliziranog IT sustava uz dužno poštovanje temeljnih prava i sloboda. Taj decentraliziran IT sustav temelji se na interoperabilnom rješenju kao što je e-CODEX. Na zahtjeve i obavijesti koji se šalju putem decentraliziranog IT sustava primjenjuje se opći pravni okvir za upotrebu kvalificiranih usluga povjerenja utvrđen u Uredbi (EU) br. 910/2014.²⁰

Ako se zahtjevima i obavijestima iz stavka 1. ovog članka zahtijevaju, ili ako oni sadržavaju, pečat ili vlastoručni potpis, umjesto toga mogu se upotrebljavati kvalificirani elektronički pečati ili kvalificirani elektronički potpisi kako su definirani u Uredbi (EU) br. 910/2014. Ako slanje u skladu sa stavkom 1. nije moguće zbog poremećaja u radu decentraliziranog IT sustava, prirode dotičnih dokaza ili iznimnih okolnosti, slanje se izvršava najbržim i najprikladnijim alternativnim sredstvom, uzimajući u obzir potrebu za osiguravanjem pouzdanosti i sigurnosti. Dokumentima koji se šalju putem decentraliziranog IT sustava ne uskraćuje se pravni učinak niti se za njih smatra da su nedopušteni kao dokazi u postupku samo na temelju toga što su u elektroničkom obliku.²¹

2.6. PRIMANJE ZAHTJEVA

Prema odredbi čl. 9. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza u roku od sedam dana od primitka zahtjeva nadležni sud primatelj zahtjeva šalje potvrdu o primitku sudu podnositelju zahtjeva upotrebom obrasca B iz Priloga I. Ako zahtjev ne ispunjava uvjete utvrđene u člancima 6. i 7., sud primatelj zahtjeva o tome unosi bilješku u potvrdu o primitku. Ako sud primatelj zahtjeva nije nadležan za izvršenje zahtjeva, podnesenog upotrebom obrasca A iz Priloga I., koji ispunjava uvjete utvrđene u članku 6., taj sud prosljeđuje zahtjev nadležnom sudu svoje države članice i o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva upotrebom obrasca C iz Priloga I.²²

2.6.1. Nepotpuni zahtjevi

Ako zahtjev ne može biti izvršen zato što ne sadržava sve potrebne informacije iz članka 5., sud primatelj zahtjeva o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva bez odgode, a najkasnije u roku od 30 dana od primitka zahtjeva, upotrebom obrasca D iz Priloga I., te zahtijeva od suda podnositelja zahtjeva da pošalje informacije koje nedostaju, pri čemu navodi te informacije što je moguće točnije.²³ Ako zahtjev ne može

¹⁹ čl. 6. Uredbe o izvođenju dokaza

²⁰ JOSIPOVIĆ, *Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji*, *op. cit.*, 167. – 177.

²¹ čl.8. Uredbe o izvođenju dokaza

²² Prema odredbi čl. 9. st. 2. Uredbe o izvođenju dokaza

²³ (čl. 10. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza) S obzirom na teškoće praktične naravi, napominje se da se člankom 10. stavkom 4. Uredbe EU-a o dokazima omogućuje predmetnim

biti izvršen zato što je zatražen polog ili predujam u skladu s člankom 22. stavkom 3., sud primatelj zahtjeva o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva bez odgode, a najkasnije u roku od 30 dana od primitka zahtjeva, upotrebom obrasca D iz Priloga I., te obavješćuje sud podnositelja zahtjeva o načinu davanja pologa ili predujma. Sud primatelj zahtjeva potvrđuje primitak pologa ili predujma bez odgode, a najkasnije u roku od 10 dana od primitka pologa ili predujma, upotrebom obrasca E iz Priloga I.²⁴

2.6.2. Dopruna zahtjeva

Ako je sud primatelj zahtjeva, u skladu s člankom 9. stavkom 1., na potvrdi o primitku naveo da zahtjev ne ispunjava uvjete utvrđene u člancima 6. i 7. ili je obavijestio sud podnositelja zahtjeva, u skladu s člankom 10., da zahtjev ne može biti izvršen zato što ne sadržava sve potrebne informacije iz članka 5., rok utvrđen u članku 12. počinje teći od trenutka u kojemu je sud primatelj zahtjeva primio pravilno ispunjen zahtjev.²⁵

2.7. IZVOĐENJE DOKAZA OD STRANE SUDA PRIMATELJA ZAHTJEVA

Opće odredbe o izvršenju zahtjeva uređene su odredbom čl. 12. Uredbe o izvođenju dokaza. Sud primatelj zahtjeva izvršava zahtjev bez odgode, a najkasnije u roku od 90 dana od primitka zahtjeva. Sud primatelj zahtjeva izvršava zahtjev u skladu sa svojim nacionalnim pravom. Sud podnositelj zahtjeva može zatražiti da se zahtjev izvrši u skladu s posebnim postupkom predviđenim njegovim nacionalnim pravom, uporabom obrasca A iz Priloga I. Sud primatelj zahtjeva izvršava zahtjev u skladu s tim posebnim postupkom, osim ako to ne bi bilo u skladu s njegovim nacionalnim pravom ili ako to ne može učiniti zbog velikih praktičnih poteškoća. Ako sud primatelj zahtjeva ne postupi u skladu s molbom da se zahtjev izvrši u skladu s posebnim postupkom zbog jednog od tih razloga, o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva, upotrebom obrasca H iz Priloga I. Sud podnositelj zahtjeva može zatražiti od suda primatelja zahtjeva uporabu određene komunikacijske tehnologije pri izvođenju dokaza, posebno uporabu videokonferencijske ili telefonske konferencijske veze. Sud primatelj zahtjeva upotrebljava komunikacijsku tehnologiju navedenu u prvom podstavku, osim ako to ne bi bilo u skladu s njegovim nacionalnim pravom ili ako sud primatelj zahtjeva to ne može učiniti zbog velikih praktičnih poteškoća. Ako sud primatelj zahtjeva ne upotrijebi navedenu komunikacijsku tehnologiju zbog jednog od tih razloga, o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva, upotrebom obrasca H iz Priloga I. Ako komunikacijska tehnologija iz prvog podstavka nije dostupna na sudu podnositelju zahtjeva ili na sudu primatelju zahtjeva, ti sudovi međusobnim sporazumom mogu tu komunikacijsku tehnologiju učiniti dostupnom.²⁶

sudovima da se dogovore o osiguravanju potrebne tehničke opreme ako zamoljeni sud sam to ne može učiniti. Vidjeti: M. Torres, *Cross-Border Litigation: Video-taking of evidence within EU Member States* (Prekogranične parnice: izvođenje dokaza putem videoveze u državama članicama EU-a), *Dispute Resolution International*, sv. 12(1), 2018., str. 76.

²⁴ čl. 10. st. 2. Uredbe o izvođenju dokaza

²⁵ čl. 11. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza

²⁶ JOSIPOVIĆ, Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji, *op. cit.*, 167.-177.

2.7.1. Izvođenje dokaza uz prisutnost i sudjelovanje stranaka

Ako je tako predviđeno pravom države članice suda podnositelja zahtjeva, stranke i njihovi zastupnici, ako postoje, imaju pravo prisustvovati izvođenju dokaza od strane suda primatelja zahtjeva.²⁷ Sud podnositelj zahtjeva u svojem zahtjevu, uporabom obrasca A iz Priloga I., obavještuje sud primatelja zahtjeva da će stranke i njihovi zastupnici, ako postoje, biti prisutni te, prema potrebi, da se zahtijeva njihovo sudjelovanje u izvođenju dokaza. Te se informacije mogu dostaviti i u bilo kojem drugom prikladnom trenutku. Ako se pri izvođenju dokaza zahtijeva sudjelovanje stranaka i njihovih zastupnika, ako postoje, sud primatelj zahtjeva određuje uvjete pod kojima oni mogu sudjelovati, u skladu s člankom 12. Sud primatelj zahtjeva obavještuje stranke i njihove zastupnike, ako postoje, o vremenu i mjestu izvođenja dokaza te, prema potrebi, o uvjetima pod kojima oni mogu sudjelovati u izvođenju dokaza, upotrebom obrasca I iz Priloga I. Stavcima od 1. do 4. ne dovodi se u pitanje mogućnost da sud primatelj zahtjeva zatraži od stranaka i njihovih zastupnika, ako postoje, da budu prisutni ili da sudjeluju u izvođenju dokaza ako je to predviđeno pravom njegove države članice.²⁸

2.7.2. Izvođenje dokaza uz prisutnost i sudjelovanje predstavnika suda podnositelja zahtjeva

Ako je to u skladu s pravom države članice suda podnositelja zahtjeva, predstavnici suda podnositelja zahtjeva imaju pravo prisustvovati izvođenju dokaza od strane suda primatelja zahtjeva. Za potrebe ovog članka izraz „predstavnik” uključuje članove sudskog osoblja koje određuje sud podnositelj zahtjeva u skladu sa svojim nacionalnim pravom. Sud podnositelj zahtjeva može odrediti i bilo koju drugu osobu, primjerice stručnjaka, u skladu sa svojim nacionalnim pravom.²⁹ Sud podnositelj zahtjeva u svojem zahtjevu, uporabom obrasca A iz Priloga I., obavještuje sud primatelja zahtjeva da će njegovi predstavnici biti prisutni i, prema potrebi, da se zahtijeva njihovo sudjelovanje u izvođenju dokaza.³⁰ Te se informacije mogu dostaviti i u bilo kojem drugom prikladnom trenutku. Ako se pri izvođenju dokaza zahtijeva sudjelovanje predstavnika suda podnositelja zahtjeva, sud primatelj zahtjeva određuje uvjete pod kojima oni mogu sudjelovati, u skladu s člankom 12. Sud primatelj zahtjeva obavještuje sud podnositelja zahtjeva o vremenu i mjestu izvođenja dokaza te, prema potrebi, o uvjetima pod kojima njegovi predstavnici mogu sudjelovati u izvođenju dokaza, upotrebom obrasca I iz

2.8. MJERE PRISILE

Ako je potrebno, pri izvršenju zahtjeva sud primatelj zahtjeva primjenjuje prikladne mjere prisile u onim slučajevima i u onoj mjeri u kojoj je to predviđeno pravom države članice suda primatelja zahtjeva za izvršenje zahtjeva koji, u istu svrhu, podnose nacionalna tijela te države članice ili jedna od dotičnih stranaka.³¹

²⁷ čl. 13. Uredbe o izvođenju dokaza

²⁸ RIJAVEC, V., et al. (ur.) – *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure* (Dimenzije dokaza u europskom građanskom postupku); Nizozemska, Kluwer Law International, 2016.

²⁹ RIJAVEC - *Glavne karakteristike EU Uredbe o dokazima, op.cit., str. 46*

³⁰ JOSIPOVIĆ, Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji, *op. cit.*, 167. – 177.

³¹ RIJAVEC - *Glavne karakteristike EU Uredbe o dokazima, op. cit., str. 47.*

2.9. ODBIJANJE IZVRŠENJA ZAHTJEVA

Prema odredbi čl. 16. Uredbe o izvođenju dokaza Zahtjev za saslušanje osobe ne izvršava se ako se osoba o kojoj je riječ pozove na pravo na uskratu svjedočenja ili joj je zabranjeno svjedočiti:

(a) skladu s pravom države članice suda primatelja zahtjeva; ili

(b) u skladu s pravom države članice suda podnositelja zahtjeva, a takvo pravo ili takva zabrana navedeni su u zahtjevu ili je, ako je potrebno, to potvrdio sud podnositelja zahtjeva na molbu suda primatelja zahtjeva.

Izvršenje zahtjeva može se odbiti zbog razloga različitih od onih navedenih u stavku

1. samo ako je riječ o jednom ili više sljedećih razloga:

(a) zahtjev nije obuhvaćen područjem primjene ove Uredbe;

(b) izvršenje zahtjeva nije u nadležnosti sudskih tijela u skladu s pravom države članice suda primatelja zahtjeva;

(c) sud podnositelj zahtjeva, na traženje suda primatelja zahtjeva, ne dopuni zahtjev za izvođenje dokaza u skladu s člankom 10. u roku od 30 dana nakon što je to zatražio sud primatelj zahtjeva; ili

(d) polog ili predujam, zatražen u skladu s člankom 22. stavkom 3., nije dan u roku od 60 dana nakon što je to zatražio sud primatelj zahtjeva.³²

Sud primatelj zahtjeva ne može odbiti izvršenje zahtjeva samo na temelju činjenice da, u skladu sa njegovim nacionalnim pravom, drugi sud te države članice ima isključivu nadležnost u tom predmetu ili da pravo te države članice ne dopušta pokretanje postupka u tom predmetu.³³

Ako je izvršenje zahtjeva odbijeno zbog jednog od razloga iz stavka 2., sud primatelj zahtjeva u roku od 60 dana od primitka zahtjeva o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva, upotrebom obrasca K iz Priloga I.

Ako sud primatelj zahtjeva nije u mogućnosti izvršiti zahtjev u roku od 90 dana od primitka zahtjeva, o tome obavješćuje sud podnositelja zahtjeva, upotrebom obrasca J iz Priloga I. On pri tome navodi razloge za kašnjenje i procijenjeno vrijeme koje očekuje da će mu biti potrebno za izvršenje zahtjeva.³⁴

2.10. POSTUPAK NAKON IZVRŠENJA ZAHTJEVA

Sud primatelj zahtjeva bez odgode šalje sudu podnositelju zahtjeva dokumente kojima se potvrđuje izvršenje zahtjeva i, prema potrebi, vraća dokumente koje je primio od suda podnositelja zahtjeva. Tim dokumentima prilaže se potvrda o izvršenju, upotrebom obrasca K iz Priloga I.³⁵

2.11. NEPOSREDNO IZVOĐENJE DOKAZA OD STRANE SUDA PODNOŠITELJA ZAHTJEVA I IZVOĐENJE DOKAZA OD STRANE DIPLOMATSKIH AGENATA ILI KONZULARNIH SLUŽBENIKA

Neposredno izvođenje dokaza od strane suda podnositelja zahtjeva je regulirano odredbom čl. 19. Uredbe o izvođenju dokaza. Ako sud zatraži neposredno izvođenje

³² JOSIPOVIĆ, *Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji*, op. cit., 167. – 177.

³³ RIJAVEC -*Glavne karakteristike EU Uredbe o dokazima*, op. cit., str. 47.

³⁴ čl. 17. Uredbe o izvođenju dokaza

³⁵ čl. 18. Uredbe o izvođenju dokaza

dokaza u drugoj državi članici, zahtjev podnosi središnjem tijelu ili nadležnom tijelu te države članice, upotrebom obrasca L iz Priloga I. Neposredno izvođenje dokaza moguće je samo ako se može obaviti na dobrovoljnoj osnovi, bez primjene mjera prisile. Ako neposredno izvođenje dokaza podrazumijeva saslušanje osobe, sud podnositelj zahtjeva obavješćuje tu osobu da se izvođenje dokaza obavlja na dobrovoljnoj osnovi. Neposredno izvođenje dokaza obavlja član sudskog osoblja ili neka druga osoba, poput stručnjaka, koja je određena u skladu s pravom države članice suda podnositelja zahtjeva. U roku od 30 dana od primitka zahtjeva za neposredno izvođenje dokaza središnje tijelo ili nadležno tijelo države članice primateljice zahtjeva obavješćuje sud podnositelja zahtjeva o tome je li zahtjev prihvaćen i, ako je potrebno, obavješćuje sud podnositelja zahtjeva o uvjetima pod kojima se neposredno izvođenje dokaza treba obaviti u skladu s pravom njegove države članice, upotrebom obrasca M iz Priloga I.³⁶ Središnje tijelo ili nadležno tijelo mogu odrediti sud svoje države članice za sudjelovanje u neposrednom izvođenju dokaza, kako bi se osigurala ispravna primjena ovog članka i ispunjavanje uvjeta pod kojima se neposredno izvođenje dokaza treba obaviti. Ako sud podnositelj zahtjeva u roku od 30 dana od zaprimanja potvrde o primitku zahtjeva za neposredno izvođenje dokaza ne primi obavijest o tome je li zahtjev prihvaćen, može središnjem tijelu ili nadležnom tijelu države članice primateljice zahtjeva poslati požurnicu. Ako sud podnositelj zahtjeva ne primi odgovor u roku od 15 dana od potvrde o primitku požurnice, zahtjev za neposredno izvođenje dokaza smatra se prihvaćenim. Međutim, u izvanrednim okolnostima u kojima je središnje tijelo ili nadležno tijelo bilo spriječeno reagirati na zahtjev u roku nakon požurnice, na razloge za odbijanje neposrednog izvođenja dokaza može se iznimno pozvati u svakom trenutku nakon isteka tog roka, sve do trenutka stvarnog neposrednog izvođenja dokaza. Središnje tijelo ili nadležno tijelo države članice primateljice zahtjeva može odrediti sud svoje države članice za pružanje praktične pomoći pri neposrednom izvođenju dokaza.

Središnje tijelo ili nadležno tijelo države članice primateljice zahtjeva može odbiti zahtjev za neposredno izvođenje dokaza samo ako:

- (a) on nije obuhvaćen područjem primjene ove Uredbe;
- (b) on ne sadržava sve potrebne informacije iz članka 5.; ili
- (c) zatraženo neposredno izvođenje dokaza suprotno je temeljnim načelima prava njegove države članice.

Ne dovodeći u pitanje uvjete utvrđene u skladu sa stavkom 4., sud podnositelj zahtjeva obavlja neposredno izvođenje dokaza u skladu s pravom svoje države članice.³⁷

2.12. NEPOSREDNO IZVOĐENJE DOKAZA PUTEM VIDEOKONFERENCIJE ILI DRUGE TEHNOLOGIJE ZA KOMUNIKACIJU NA DALJINU

U preambuli Uredbe (EU) 2020/1783 naglašeno je da Sud pred kojim se vodi postupak trebao bi strankama i njihovim pravnim zastupnicima pružiti upute o postupku podnošenja dokumenata ili drugog materijala kada se saslušanja provode upotrebom videokonferencije ili druge odgovarajuće tehnologije za komunikaciju na daljinu.

³⁶ JOSIPOVIĆ, Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji, *op. cit.*, 167.-177.

³⁷ JOSIPOVIĆ, Novosti u prekograničnom izvođenju dokaza u Europskoj uniji, *op. cit.*, str. 167. – 177.

Trenutačno se ne iskorištava puni potencijal suvremene komunikacijske tehnologije, primjerice videokonferencija, koja je važno sredstvo za pojednostavnjenje i ubrzanje izvođenja dokaza.³⁸ Ako se dokaz treba izvesti saslušanjem određene osobe, primjerice svjedoka, stranke u postupku ili stručnjaka, koja se nalazi u drugoj državi članici, sud podnositelj zahtjeva taj bi dokaz trebao izvesti neposredno upotrebom videokonferencije ili druge tehnologije za komunikaciju na daljinu, ako je takva tehnologija dostupna sudu te ako sud smatra da je upotreba takve tehnologije primjerena s obzirom na posebne okolnosti predmeta i pravično vođenje postupka.³⁹ Prema odredbi čl. 20. st. 1. Uredbe o izvođenju dokaza ako se dokaz treba izvesti saslušanjem osobe koja se nalazi u drugoj državi članici, a sud zatraži da se dokaz izvede neposredno u skladu s člankom 19., taj sud izvodi taj dokaz upotrebom videokonferencije ili druge tehnologije za komunikaciju na daljinu,⁴⁰ pod uvjetom da je ta tehnologija dostupna sudu te da sud smatra da je upotreba takve tehnologije primjerena s obzirom na posebne okolnosti predmeta.⁴¹ Zahtjev za neposredno izvođenje dokaza upotrebom videokonferencije ili druge tehnologije za komunikaciju na daljinu podnosi se upotrebom obrasca N iz Priloga I.⁴²

³⁸ Vidi šire o elektroničkoj komunikaciji kod HAUBRICH, V.- RECHNER, E. – BUNOZA, D., *Eketronička komunikacija u parničnom postupku u Bosni i Hercegovini-modernizacija i usklađivanje s acquis communautaire*, “Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse”, br. 18., Mostar, 2021., str. 255. – 294.

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32020R1783>

⁴⁰ Razmjer u koem ocjenjivanje vjerodostojnosti svjedoka može biti otežano u slučaju upotrebe videoveze nije ustaljen u sudskoj praksi. Stoga je to i dalje relevantno pitanje koje sudovi i oni koji se žele oslanjati na tehnologiju trebaju razmotriti. Sudovi u nizu država smatrali su da videoveza nema znatan učinak na ocjenu vjerodostojnosti. Vidjeti, primjerice, predmet *In re Rand International Leisure Products, LLC*, No. 10-71497-ast, 2010 WL 2507634, pod *4 (Bankr. E.D.N.Y. 16. lipnja 2010.) (*Bankruptcy Court Eastern District of New York, United States* (Stečajni sud SAD-a za Istočni okrugi New Yorka, Sjedinjene Američke Države)), u kojem je utvrđeno da postoji samo ograničen uočljiv učinak tehnologije videoveze na sposobnost primjećivanja ponašanja svjedoka i unakrsnog ispitivanja; predmet *Skyrum Light Industry (Hong Kong) Co Ltd protiv Swift Resources Ltd* [2017.] HKEC 1239 (*Court of First Instance, Hong Kong SAR* (Prvostupanjski sud, PUP Hong Kong)), u kojem se napominje da, iako može doći doodređenog smanjenja kvalitete ispitivanja, ne postoji ništa što bi samo po sebi bilo nepravavno pri upotrebi videoveze za ispitivanje svjedoka; predmet *State of Maharashtra protiv Dr Praful B Desai* AIR 2003 SC 2053 (*Supreme Court of India* (Vrhovni sud Indije)), u kojem se zauzima stajalište da se vjerodostojnost može ocijeniti na odgovarajući način ako tehnologija djelotvorno funkcionira. Slično stajalište zauzeli su i sudovi u državama kojenisu stranke ugovornice Konvencije o dokazima, kao što je Kanada: vidjeti, primjerice, *Supreme Court of British Columbia* (Vrhovni sud Britanske Kolumbije) u predmetu *Slaughter protiv Sluys* 2010 BCSC 1576 i *Supreme Court of Ontario* (Vrhovni sud Ontarija) u predmetima *Chandra protiv Canadian Broadcasting Corporation* 2016 ONSC 5385; *Paiva protiv Corpening* [2012] ONCJ 88; *Davies protiv Clarington* 2011 ONSC 4540.

⁴¹ Interes pravičnosti vodeće je načelo za sudove pri utvrđivanju treba li dopustiti upotrebu videoveze u izvođenju dokaza. Na primjer, sudovi u Ujedinjenoj Kraljevini prihvatili su zamisao da videoveza može pomoći u ostvarivanju „glavnog cilja” u građanskom postupku za sudove, a to je poduzimanje mjera kako bi se postigla pravda. Vidjeti, primjerice, *High Court of Justice Queens Bench Division* (Visoki sud Engleske i Walesa, Odjel *Queens Bench*) upredmetu *Rowland protiv Bock* [2002] EWHC 692 (QB).

⁴² Vijeće Europske unije, „Dostupnost vještaka navodi se kao jedan od glavnih uzroka kašnjenja”, *Upute za održavanjevideokonferencija u prekograničnim postupcima*, Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije, 2013., str. 6 (dalje u tekstu: „Upute za održavanje videokonferencija u prekograničnim postupcima”), dostupno na sljedećoj adresi: < <https://>

Sud podnositelj zahtjeva i središnje tijelo ili nadležno tijelo države članice primateljice zahtjeva ili sud koji je određen za pružanje praktične pomoći pri neposrednom izvođenju dokaza dogovaraju praktična rješenja za saslušanje.⁴³ Sudu podnositelju zahtjeva se, ako to zatraži, pruža pomoć u pronalaženju tumača ako je to potrebno.⁴⁴

2.13. IZVOĐENJE DOKAZA OD STRANE DIPLOMATSKIH AGENATA ILI KONZULARNIH SLUŽBENIKA

Države članice u svojem nacionalnom pravu mogu predvidjeti da njihovi sudovi od njihovih diplomatskih agenata ili konzularnih službenika mogu zatražiti da na državnom području druge države članice i na području za koje su akreditirani izvode dokaze u prostorijama diplomatske misije ili konzulata, osim u iznimnim okolnostima, bez potrebe za prethodnim zahtjevom, saslušanjem, na dobrovoljnoj osnovi i bez primjene mjera prisile, državljana države članice koju predstavljaju u okviru postupka koji je u tijeku na sudovima države članice koju predstavljaju. Diplomatski agent ili konzularni službenik primatelj zahtjeva izvršava zahtjev u skladu s pravom svoje države članice.⁴⁵

2.14. TROŠKOVI

Za izvršenje zahtjeva za izvođenje dokaza u skladu s člankom 12. ne može se zahtijevati naknada pristojba ili troškova.⁴⁶ Prema odredbi čl. 22. St. 2. Uredbe o izvođenju dokaza Odstupajući od stavka 1., sud primatelj zahtjeva može zahtijevati naknadu pristojba ili troškova. Ako sud primatelj zahtjeva to zahtijeva, sud podnositelj zahtjeva osigurava naknadu sljedećeg bez odgode:

www.consilium.europa.eu/hr/documents-publications/publications/guide-videoconferencingcross-border-proceedings/ >

⁴³ čl. 20. Čl. 2. Uredbe o izvođenju dokaza

⁴⁴ Vidjeti, primjerice, Vijeće Europske unije, „D1a: Judicial use cases with high benefits from cross-border videoconferencing“, *Multi-aspect initiative to improve cross-border videoconferencing* (Inicijativa s više aspekata za poboljšanje prekograničnog održavanja videokonferencija) (projekt „Handshake“; više pojedinosti o tom projektu vidjeti u Pojmovniku), 2017., str. 2; M. Davies, *Bypassing the Hague Evidence Convention: Private International Law Implications of the Use of Video and Audio Conferencing Technology in Transnational Litigation* (Zaobilaženje Haške konvencije o dokazima: posljedice na međunarodno privatno pravo koje nastaju upotrebom tehnologije za održavanje videokonferencija i audiokonferencija u međunarodnom parničanju), *American Journal of Comparative Law*, sv. 55 (2), 2007., str. 206; Savezni sud Australije, *Guide to Videoconferencing* (Vodič za videokonferencije), 2016., str. 2, dostupno na sljedećoj adresi: < <http://www.fedcourt.gov.au/services/videoconferencing-guide> > (Pojam neposrednosti opće je načelo postupovnog prava mnogim državama, osobito u Europi, a obuhvaća ideju da bi se dokazi trebali izvoditi u izvornom, a ne izvedenom obliku (tj. „neposredno“ i u vremenskom i u fizičkom smislu). Za detaljniju raspravu o načelu neposrednosti injevovu odnosu s upotrebom videoveze vidjeti, primjerice, T. Ivanc, *Theoretical Background of Using Information Technology in Evidence Taking* (Teorijski okvir za upotrebu informacijske tehnologije u izvođenju dokaza), u: V. Rijavec et al. (ur.), *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure* (Dimenzije dokaza u europskom građanskom postupku), Nizozemska, Kluwer Law International, 2016., str. 265–300; V. Harsági, *Evidence, Information Technology and Principles of Civil Procedure – The Hungarian Perspective* (Dokazi, informacijska tehnologija i načela građanskog postupka – mađarska perspektiva), u: C. H. van Rhee i A. Uzelac (ur.), *Evidence in Contemporary Civil*

⁴⁵ čl. 21. Uredbe o izvođenju dokaza

⁴⁶ čl. 22. St.1. Uredbe o izvođenju dokaza

- novčane nagrade stručnjacima i tumačima, i
- troškova nastalih primjenom članka 12. stavaka 3. i 4.

Obveza stranaka da pokriju te novčane nagrade ili troškove uređena je pravom države članice suda podnositelja zahtjeva. Ako je potrebno mišljenje stručnjaka, sud primatelj zahtjeva može, prije izvršenja zahtjeva za izvođenje dokaza, zahtijevati od suda podnositelja zahtjeva odgovarajući polog ili predujam za naknadu očekivanih troškova mišljenja stručnjaka. Ni u jednom drugom slučaju polog ili predujam nisu uvjet za izvršenje zahtjeva za izvođenje dokaza. Polog ili predujam daju stranke ako je tako predviđeno pravom države članice suda podnositelja zahtjeva.

3. POJAM DOKAZIVANJA

Dokazivanje (lat. *argumentatio, demonstratio*) je procesna djelatnost suda i stranaka uz učestvovanje i dugih učesnika u postupku radi pravilnog i potpunog utvrđivanja činjeničnog stanja kako bi se osigurala pravilna podloga za donošenje sudske odluke,⁴⁷ odnosno to je procesna radnja utvrđivanja pravno relevantnih činjenica za rješenje stvari koja je predmet postupka.⁴⁸ Dokazivanje možemo definirati i kao skup procesnih radnji suda i stranaka upravljenih na utvrđivanje odgovaraju li činjenični navodi stranaka i pretpostavke suda o postojanju odlučnih činjenica istini, a jedno od sredstava za ostvarenje tog cilja su dokazna sredstva, koja su sudu izvor saznanja istine, odnosno objektivna stvarnost koja je od utjecaja na pravilnu odluku. Pri tome se podrazumijeva da se dokazuju samo pravno relevantne činjenice, jer je samo te činjenice potrebno i utvrđivati.⁴⁹

Dokazivanje i dokazna sredstva uređeni su zakonima o parničnim postupcima i to: Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine,⁵⁰ Zakon o parničnom

⁴⁷ Vidi: Mitić, I., Dokazivanje – pojam dokazivanja, slajd 2, dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/DOKAZIVANJE_39340.pdf

⁴⁸ Usp. Aviani, D., Dokazivanje, dostupno na: http://www.pravst.unist.hr/dokumenti/novosti/blog/blog_dodfile_dokazivanje.pdf

⁴⁹ Činjenice uz čije postojanje pravna norma veže nastanak pravne posljedice o kojoj sud treba odlučiti su tzv. neposredno pravno relevantne činjenice. Stranke u pravilu determiniraju predmet onoga što treba ući u činjeničnu premisu sudske odluke iznošenjem tvrdnji o bitnim činjenicama; izuzetno, sud je ovlašten i dužan određene činjenice utvrđivati po službenoj dužnosti. Pravnorelevantne činjenice utvrđuju se primjenom različitih zakonom predviđenih metoda. Redovita i osnovna metoda utvrđivanja činjenica jeste dokazivanje. Ta se metoda, međutim, primjenjuje ako činjenice koje se utvrđuju nisu općepoznate ili ako se ne uspiju utvrditi na temelju suglasnih izjava stranaka (priznanje činjenica). Sa druge strane, ako se neka činjenica ne uspije utvrditi dokazivanjem, stav o njezinu postojanju formirat će se primjenom pravila o teretu dokazivanja. U određenim slučajevima činjenice koje se ne mogu utvrditi dokazivanjem ili čije bi utvrđivanje bilo vezano uz nesrazmjerne teškoće mogu se utvrditi i po slobodnoj ocjeni. Prilikom utvrđivanja činjenica primjenom pravila o zakonskim presumpcijama dolazi do promjene predmeta dokazivanja i eventualno prebacivanja tereta dokazivanja. Dika, M., Čizmić, J., Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, OSCE, Sarajevo, 2000., str. 386. (dalje: DIKA-ČIZMIĆ)

⁵⁰ Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 36/04., 84/07., 58/13., 94/16., (dalje ZPP BiH). Ovim se zakonom uređuje nadležnost Suda BiH za rješavanje imovinskih sporova između države BiH i entiteta, između države i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, između entiteta, između entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, te između institucija Bosne i Hercegovine koje vrše javna ovlaštenja.

postupku Federacije Bosne i Hercegovine,⁵¹ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske,⁵² Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.⁵³ Sva zakonodavna regulativa na jednak ili sličan način definira postupak dokazivanja i dokaznih sredstava.⁵⁴ Međutim, sva četiri važeća zakona o parničnim postupcima u Bosni i Hercegovini unijela su značajne izmjene u materiju dokazivanja i dokaznih sredstava u odnosu na prijašnju važeću zakonsku regulativu.⁵⁵

Dokazivanje kao zajednički zadatak svih procesnih subjekata, može se definirati kao procesna djelatnost koja se sastoji u predlaganju, izboru, prikupljanju, ispitivanju i ocjenjivanju dokaznih sredstava radi utvrđivanja istinitosti tvrdnji stranaka. Sa stajališta stranaka dokazivanje ima za svrhu da uvjeri sud u istinitost tvrdnji o činjenicama na kojima stranke zasnivaju svoje zahtjeve. Sa stajališta suda dokazivanje ima za svrhu provjeravanje istinitosti navoda stranaka i provjeravanje istinitosti vlastitih pretpostavki o činjenicama čije postojanje sud smije utvrđivati i kad ih stranke ne navedu u parnici.⁵⁶ Ž" Svaka stranka dužna je dokazati činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev.”⁵⁷ Prema tome, stranke su dužne iznijeti sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i predložiti dokaze, a zatim ih izvesti da bi se te činjenice utvrdile. Predmet dokazivanja su ustvari tvrdnje stranaka o postojanju ili nepostojanju činjenica od kojih ovisi primjena materijalnog pravnog pravila.

Tako su i 2014. godine Europski pravni institut (ELI) i Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava (Unidroit) započeli projekt oblikovanja europskih pravila građanskog procesnog prava (dalje u tekstu Europska pravila) po uzoru na projekt ALI/Unidroit *Principles of Transnational Civil Procedure*. Europska pravila usvojena su 2020. godine. Glavna ideja pravila je ideja zajedničke odgovornosti stranaka (i odvjetnika) i suda za pošteno, efikasno i brzo rješavanje spora. Prilikom postupanja u postupku potrebno je uzeti u obzir kako privatni interes stranaka tako i društveni interes okončanja sporova pošteno, brzo i sa razumnim troškovima. U svakom slučaju da bi obaveze stranaka bile učinkovite moraju postojati sankcije. Europska pravila naglašavaju važnost adekvatnog planiranja i organizacije postupka. Dužnosti stranaka u tome pogledu mogu biti i pozitivne i negativne. Tako stranke trebaju aktivno doprinijeti planiranju postupka sto uključuje iznošenje zahtjeva i argumenata sto je ranije moguće, te se trebaju suzdržati od ponašanja koje dovodi do odlaganja postupka ili bilo kakvih postu-

⁵¹ Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine “Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 53/03., 73/05., 19/06., 98/15., (dalje: ZPPFBiH).

⁵² Zakon o parničnom postupku Republike Srpske “Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 58/03., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08. - odluka US, 45/09. - odluka US, 49/09. i 61/13., (dalje: ZPPRS).

⁵³ Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, br. 28/18., (dalje: ZPPBDBiH).

⁵⁴ *Obzirom da sva četiri zakonodavstva na gotovo identičan način analiziraju problematiku dokazivanja i dokaznih sredstava u parničnom postupku, radi preglednosti teksta, analizirat će se samo rješenja u ZPPFBiH, te ukaziti na eventualne razlike koje postoje između važećih zakonskih rješenja.*

⁵⁵ Više o dokazivanju vidi kod ČIZMIĆ, J. – HUSEINBEGOVIĆ, A., HAUBRICH, V., *Dokazivanje u parničnom postupku*, Mostar, 2021., str. 13. – 26., (dalje – ČIZMIĆ- HUSEINBEGOVIĆ-HAUBRICH- *Dokazivanje u parničnom postupku*)

⁵⁶ *Ibid.*, str. 480.

⁵⁷ Član 123. ZPP FBiH.

paka koji se mogu smatrati zloupotrebom pravila postupka. Ako stranke ne surađuju u postupku mogu nastati određene sankcije za tu stranku u pogledu procesnih prekluzija, npr. zabranom stranci na poduzimanje određenih procesnih radnja.⁵⁸

3.1. IZVOĐENJE DOKAZA PRED ZAMOLJENIM SUDOM

Dokazi se izvode na glavnoj raspravi (ZPPFBiH, čl. 128. st. 1).⁵⁹ „Odluka suda ne

⁵⁸ Opširnije u Uzelac, Alan, *Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations*, Hungarian Journal of Legal Studies 58, br. 1, 2017., str. 3. – 18.

⁵⁹ Odredbom čl. 208. st. 1. SFZPP-a bilo je predviđeno da se dokazi na glavnoj raspravi izvode pred vijećem, te da vijeće može odlučiti da se dokazi, osim pred zamoljenim sudom, izvode i pred predsjednikom vijeća. Pošto prema odredbama ZPPFBiH u prvom stupnju u pravilu uvijek postupuje sudac pojedinac, ovakva je odredba postala nepotrebna.. Prvi Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 42/98 - SFZPP) bio je propis kojim su se na prostoru FBiH cjelovito određivala pravila postupaka na temelju kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa, te iz imovinskih i drugih građansko-pravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba. SFZPP bio je jedan od procesnih zakona koje u okviru svojih ustavnih ovlasti donosi Federacija BiH, propisujući pravila postupka koja će na jednak i jedinstven način jamčiti ostvarenje i zaštitu subjektivnih prava građana i pravnih osoba pred sudovima u Federaciji. Ustavni temelj za donošenje ovog zakona sadržan je u odredbi članka IV.C.3. Ustava Federacije BiH („Sl. novine Federacije BiH“, broj 1/94), kojom je predviđeno da se pravila postupka potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, kao i temeljna načela pravičnosti u postupcima pred sudovima uređuju zakonima Federacije. SFZPP je donesen sa pretenzijom da na suvremen način uredi rješavanje sporova sa domaćim, ali i međunarodnim elementom. Više je razloga zbog kojih je pojava SFZPP-a Federacije BiH trebala izazvati pozornost inozemne javnosti. Razumijevanje pravnog okruženja u kojemu bi potencijalni bosanskohercegovački poslovni partneri trebali djelovati i realizirati međusobne gospodarske odnose nužno pretpostavlja i poznavanje procesnog sistema. SFZPP-om su se, u načelu, preuzimala dotadašnja rješenja parničnog postupka, s tim što su izvršena određena terminološka usklađivanja, a doručeni su i pojedini parnični instituti za koje je ocijenjeno da se trebaju promijeniti. Kod izrade SFZPP-a vodilo se računa i o odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, koji se primjenjuje kao federalni zakon temeljem članka IX.5.(1) Ustava Federacije BiH. Svakako, vodilo se računa i o europskim i međunarodnim standardima i normama iz ovoga područja, a SFZPP je u cijelosti udovoljavao i zahtjevima pravičnog suđenja, kakvo ima u vidu Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Prateći primjenu SFZPP-a u praksi uočeno je da utvrđeno postojeće stanje neriješenih predmeta u sudovima jasno ukazuje da sudovi nisu efikasni, te da postupak traje nedopustivo dugo, što je za posljedicu imalo stvaranje velikog broja zaostataka predmeta. Naime, poslije višegodišnje primjene ovih zakona, pokazalo se da je u njima reguliran veći broj odredbi koje omogućavaju odugovlačenje parničnog postupka, čime se onemogućava puna zaštita građanskih prava i dolazi do gomilanja brojnih neriješenih sudskih predmeta u sudovima. Zbog toga su, polazeći od temeljnog cilja reforme građanskog (procesnog) prava, predložene značajne i opsežne promjene kako bi se u parničnom postupku povećala efikasnost suđenja, te izbjeglo nepotrebno odugovlačenje postupka. U tom smislu, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je novi, odnosno drugi Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (dalje - ZPPFBiH) na sjednici Zastupničkog doma, održanoj 8.10.2003. godine, i na sjednici Doma naroda, održanoj 1.10.2003. godine. ZPPFBiH je objavljen u „Službenim novinama FBiH“, broj 53, od 28.10.2003. godine, a stupio je na snagu 5.11.2003. godine. Danom stupanja na snagu ZPPFBiH prestao je važiti SFZPP, osim odredaba koje se odnose na postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa (čl. 404-424), koje su se trebale nastaviti primjenjivati do donošenja posebnog zakona (čl. 459. ZPPFBiH). Držimo značajnim napomenuti da se izradi Zakona o parničnom postupku pristupilo istovremeno u oba entiteta u Bosni i Hercegovini, s tim što su radnu verziju pojedinih zakona sačinile posebne radne grupe u entitetima, uz izravno sudjelovanje predstavnika Neovisne pravosudne komi-

može biti utemeljena na dokazu koji nije izveden na ročištu za glavnu raspravu“.⁶⁰

Na prijedlog stranke, podnesen najkasnije na pripremnom ročištu, sud može odlučiti da se određeni dokazi izvedu pred drugim, zamoljenim sudom. U tom slučaju zapisnici o izvedenim dokazima trebaju se pročitati na glavnoj raspravi (čl. 128. st. 2. ZPPFBiH). Sudija je ovlašten da, nakon što primi zapisnik o izvođenju dokaza pred zamoljenim sucem, odredi da se obave potrebni ispravci ili dopune. Pridržavajući se proklamiranih načela dispozicije, odnosno raspravnog načela, novost je da ZPPFBiH predviđa da se izvođenje dokaza pred zamoljenim sudom može odrediti samo na inicijativu stranke.⁶¹

ZPPFBiH ne određuje eksplicitno pod kojim se uvjetima može tražiti izvođenje dokaza pred zamoljenim sudom. Drži se da se odgovor na ovo pitanje može naći tumačenjem odredbe čl. 24. ZPPFBiH koja predviđa da svaki sud obavlja radnje u postupku na svom području, a ako postoji opasnost od odgode i na području drugog suda. Kako u pravilu sud ne može preduzimati radnje na području drugog suda to bi bilo opravdano da se određeni dokazi izvode na području drugog suda. Osim toga, razlozi procesne ekonomije ponekad nalažu da se provođenje pojedinih radnji u postupku povjeri drugom sudu. Stoga je uobičajeno da se izvođenje određenog dokaza traži od zamoljenog suda ako je njegovo izvođenje moguće jedino na području drugog suda, ili ako bi njegovo izvođenje pred sudom koji vodi postupak bilo skopčano sa nesrazmjernim troškovima ili gubitkom vremena. Najčešće se od dokaza pred zamoljenim sudom izvodi saslušanje svjedoka i uviđaj.⁶² Treba napomenuti da zakonodavac nije u ZPPFBiH prihvatio ranije opredjeljenje da se saslušanje stranaka u pravilu ne može izvoditi pred zamoljenim sudom.

Zamolnica za izvođenje dokaza je pismeni akt jednog suda drugom kojim traži pružanje pravne pomoći izvođenjem određenog dokaza. Kad sud donese odluku da se određeni dokazi izvedu pred zamoljenim sudom, u zamolbi za izvođenje dokaza dužan je opisati ukratko predmet spora, izložiti stanje parnice i odrediti koji će se dokazi izvesti, uz naznaku o kojim okolnostima treba osobito voditi računa (čl. 128. st. 3. ZPPFBiH). Iako to u zakonskim odredbama nije izričito propisano, u zamolnici bi trebalo naznačiti i datum za koji je određena glavna rasprava, kako bi zamoljeni sud mogao do tog datuma postupiti po molbi i postupajućem sudu dostaviti zapisnik sa ročišta na kojem je proveden dokaz. Zamolnica se upućuje drugom sudu, u okviru kojega se određuje sudija koji će kao sudija pojedinac obaviti zamoljenu radnju.⁶³

Budući da se dokazi pred zamoljenim sudijom izvode na ročištu izvan glavne rasprave, valjalo je, u skladu sa načelom saslušanja stranaka, osigurati sudjelovanje stranaka na tom ročištu. Zato je zamoljeni sudija dužan o ročištu za izvođenje dokaza pred zamo-

sije i američke organizacije ABACILLI, te da je u konačno ponuđenom tekstu u entitetima postignut visok stepen harmonizacije. Tako i detaljnije: Čizmić, J., Komentar Zakona o parničnom postupku, Sarajevo, 2009., str. 24.

⁶⁰ Okružni sud u Banjaluci, broj: Gž-1404/07 od 12. 10. 2007. godine, Domaća i strana sudska praksa, stručni i informativni časopis, godina V, broj 26, str. 51.

⁶¹ SFZPP je u čl. 208. određivao da se izvođenje dokaza pred zamoljenim sucem može odrediti ako za to postoje „važni razlozi“.

⁶² Kulenović, Z., et al, Komentari Zakona o parničnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005. str. 240. (dalje: KULENOVIĆ)

⁶³ Čizmić, J., Komentar 2009, *op. cit.*, str. 398.

ljenim sudom obavijestiti stranke (čl. 128. st. 4. ZPPFBiH). „Neobavještanje stranke od strane zamoljenog suda o danu saslušanja svjedoka, što je onemogućilo stranku da prisustvuje zamoljenom saslušanju svjedoka, predstavlja povredu odredaba Zakona o parničnom postupku.“⁶⁴

Odredbom čl. 208. st. 3. SFZPP-a bila je ostavljena mogućnost strankama da ne pristupe ročištu, odnosno stranke se nisu pozivale na ročište za izvođenje dokaza pred zamoljenim sudijom ako bi izjavile „da neće pristupiti ročištu“. U odredbama čl. 128. ZPPFBiH takva mogućnost nije predviđena jer je zakonodavac vjerovatno imao u vidu da je dužnost izvođenja dokaza sa suda prenesena na stranke, pa je prisustvo stranaka ročištu na kojem se izvode dokazi nužno. Međutim, smatra se da bi unatoč tome, a uzimajući u obzir da je osnovna svrha izvođenja dokaza pred zamoljenim sudom smanjenje procesnih troškova, odnosno poboljšanje efikasnosti postupka, bilo protivno samoj suštini ovog instituta prisiljavati stranke da prisustvuju ročištu koje se npr. treba održati u inostranstvu, tako da bi sami troškovi pristupa stranke na ročište premašivali vrijednost predmeta spora. Zato se smatra da stranke ipak ne bi trebale biti i nisu dužne pristupiti na ročište koje se održava pred zamoljenim sudom, te da zbog toga ne bi ni trebale trpjeti posljedice izostanka sa toga ročišta predviđene odredbama parničnog postupka. Dokaze bi u tom slučaju izvodio sudija zamoljenog suda.⁶⁵

Sudac zamoljenog suda ima pri izvođenju dokaza sve ovlasti koje ima sudac kad se dokazi izvode na glavnoj raspravi (čl. 128. st. 5. ZPPFBiH). ZPPFBiH nije preuzeo odredbu čl. 209. SFZPP-a prema kojoj je sudija zamoljenog suda mogao provesti i druge dokaze ako je to bilo svrsishodno.⁶⁶ Ova je odredba brisana jer sud više ne može po službenoj dužnosti određivati izvođenje dokaza, već to čini samo na prijedlog stranaka. Same stranke, u pravilu, takođe ne bi mogle predložiti izvođenje novih dokaza na ročištu pred zamoljenim sudom, jer dokazne prijedloge moraju staviti najkasnije na pripremnom ročištu na kojem će sud i odlučiti o izvođenju dokaza.⁶⁷ Prema odredbi st. 3. čl. 233. SFZPP-a, parnični sud je mogao ovlastiti zamoljenog sudiju da on odredi vještake ako je njemu bilo povjereno izvođenje dokaza vještačenjem. ZPPFBiH nije preuzeo ovu odredbu, jer je sada propisano da vještaka predlažu samo stranke. To ne znači da i sada, kada se zamolnicom traži izvođenje vještačenja, zamoljeni sud ne bi, po prijedlogu stranke, mogao biti ovlašten i da imenuje vještaka koji će vještačenje provesti jer, u pravilu, strankama nisu poznati vještaci sa područja drugog suda.

Protiv rješenja suda kojim se određuje izvođenje dokaza pred zamoljenim sudom nije dopuštena posebna žalba (čl. 128. st. 6. ZPPFBiH), jer ono predstavlja odluku o rukovođenju glavnom raspravom.

3.2. MEĐUNARODNA PRAVNA POMOĆ U IZVOĐENJU DOKAZA

Ako se zbog izuzetnih okolnosti neki dokaz ne može izvesti u rokovima predviđenim ZPPFBiH, sud rješenjem može odrediti duži rok za izvođenje dokaza (čl. 129. st.

⁶⁴ Viši privredni sud Srbije Pž-633/80, objavljeno u Čosić, R., Krsmanović, T., *op. cit.*, str. 100.

⁶⁵ KULENOVIĆ, *op. cit.*, str. 240.

⁶⁶ Zamoljeni sudac bio je dužan izvesti sve dokaze koji su sadržani u zamolnici, ali je on bio ovlašten, ako je držao da je to svrsishodno, izvesti i druge dokaze (npr. ako svjedok koji se sasluša pokaže zamoljenom sudu ispravu koja bi mogla biti od koristi u daljnjem toku postupka), jer je to pridonosilo ekonomičnosti postupka. Sud pred kojim se vodio postupak nije, međutim, bio obavezan izvesti i ove dokaze.

⁶⁷ ZEČEVIĆ, *op. cit.*, str. 131.

1. ZPPFBiH). To bi npr. mogao biti slučaj kada neki dokaz treba izvesti u inozemstvu (radilo bi se o dokazima koji bi se izvodili putem tzv. međunarodne pravne pomoći). Postojanje pretpostavaka uz koje je vezana mogućnost određivanja roka za izvođenje dokaza, sud bi trebao utvrđivati na razini vjerojatnosti.⁶⁸

Kad protekne rok za izvođenje dokaza koji je sud odredio jer se dokaz zbog izuzetnih okolnosti nije mogao izvesti u rokovima predviđenim ZPPFBiH, rasprava se treba provesti bez obzira na to što određeni dokaz nije izveden (čl. 129. st. 2. ZPPFBiH), što znači da bi svoje utvrđenje činjeničnog stanja formirao neovisno o tom dokazu. Sud, međutim, nije vezan za svoje prijašnje rješenje o izvođenju dokaza.

Sud bi ipak trebao uvažiti rezultate izvođenja tih dokaza i kada se mogućnost njihova izvođenja ostvari nakon proteka određenog roka, ako to nije suvišno s obzirom na rezultate izvođenja ostalih dokaza ili na razvitak parnice.⁶⁹ Ako sudu nije poznato pravo koje važi u stranoj državi, zatražit će obavještenje od organa uprave nadležnog za poslove pravosuđa (čl. 129a st. 1. ZPPFBiH).. Pod izrazom „strano pravo“ podrazumijevaju se materijalna pravila stranog prava, osim ako nije izričito navedeno da se pojam odnosi na cjelokupni strani pravni poredak. Iz dužnosti suda da utvrdi koje je pravo mjerodavno slijedi i njegova dužnost da utvrdi i sadržaj stranog prava.⁷⁰ Sud primjenjuje strano pravo onakvo kakvo je vrijedilo i bilo na snazi u trenutku primjene. Budući da je svaki pravni poredak podložan promjenama, u slučaju promjene stranog prava uzimaju se u obzir i njegova prijelazna pravila, koja će odrediti treba li primijeniti staru ili novu normu stranog prava. Sud treba strano pravo primjenjivati tako kako se primjenjuje u dotičnoj državi, uvažavajući pritom i tumačenja stranog prava koja mu daju sudska praksa i pravna znanost te strane države. Ako pravosuđe ni na koji način ne uspije utvrditi sadržaj stranog mjerodavnog prava, u tom se slučaju primjenjuje domaće pravo. Uzimajući u obzir faktične teškoće u nastojanju suda da sazna sadržaj stranog prava, sud može i od stranke zatražiti da podnese javnu ispravu izdatu od nadležnog inostranog organa, kojom se potvrđuje koje pravo važi u stranoj državi (čl. 129a st. 2. ZPPFBiH). Ako stranka ne podnese javnu ispravu o mjerodavnom pravu, sud je dužan po službenoj dužnosti utvrditi koje je pravo u inostranoj državi važeće na taj način što će od nadležnog državnog organa pribaviti obavještenje o mjerodavnom stranom pravu. Postoji mišljenje da, ako sud ne utvrdi koje je pravo važeće u inostranoj državi, to bi mogao biti razlog za izjavljivanje pravnog lijeka jer se radi o povredi materijalnog prava.⁷¹ Iako se to iz odredaba čl. 129a. ZPPFBiH ne spominje, držimo da bi sud sadržinu stranog (mjerodavnog) prava mogao utvrđivati i uz mogućnost pribavljanja mišljenja od (domaćih ili inostranih/međunarodnih) stručnjaka i specijaliziranih institucija koji se bave proučavanjem uporednog prava (profesori, instituti, fakulteti, advokatske i notarske komore, pravni eksperti na internet prezentacijama, i sl.). Moguće je da u procesu saznanja stranog prava nadležni sud koristi i podatke iz izjava svjedoka, vještaka, kao

⁶⁸ ČIZMIĆ- HUSEINBEGOVIĆ-HAUBRICH- *Dokazivanje u parničnom postupku*), *op. cit.*, str. 13.- 26.

⁶⁹ TRIVA-DIKA, *op. cit.*, str. 504. Tako i Čizmić, J., *Komentar 2009, op. cit.*, str. 400.

⁷⁰ Tako je u članu 13. Zakona o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima („Sl. list SFRJ“, br. 43/82 i 72/82 - 1645, „Sl. list RBiH“ 2/92-5, 13/94-189, dalje: ZRSZ), propisano da je sud dužan po službenoj dužnosti utvrditi sadržinu stranog mjerodavnog prava, a može i zatražiti obavještenje o stranom pravu od saveznog organa nadležnog za poslove pravde. Usto, stranke u postupku mogu podnijeti i javnu ispravu o sadržini stranog prava.

⁷¹ ĐEKIĆ, S., *Parnično procesno pravo*, podatak na stranici <http://spu.ba/noviSajt/wp-content/uploads/2013/08/Dokazivanje-u-parnicnom-postupku.pdf>, str. 11.

i da se služi i osobnim poznavanjem stranog prava o kojem je riječ.⁷² Kada se radi o stranom pravu smatramo da stranka u određenim slučajevima ima pravo na naknadu troškova koje je imala u vezi sa pribavljanjem pravnog mišljenja o važenju i primjeni stranog prava. U teoriji je izražen stav da bi sud mogao odrediti i da se saslušaju eksperti za određeno pravno područje. Kod takvog stanja stvari smatramo da nema zapreke da i same stranke pribave ekspertizu od kompetentnih ustanova ili pravnih znalaca o mjerodavnom stranom pravu i njegovoj primjeni, što dolazi u obzir osobito kada se radi o trgovačkim običajima koje bi trebalo primijeniti na konkretni spor.⁷³ Upravo je suradnja među sudskim tijelima od velikog značaja za učinkovito ostvarivanje sudske zaštite subjektivnih prava u postupcima s međunarodnim obilježjem.⁷⁴ To posebno dolazi do izražaja u situacijama kada je određene procesne radnje potrebno obaviti u inozemstvu – uručenje sudske isprave u stranoj državi ili izvođenje dokaza pred stranim sudom. Pored ovih i neka druga pitanja mogu otežavati pristup pravdi – nedostupnost pravne pomoći strancima ili obavezno polaganje aktorske kaucije. Uređenje ovih i sličnih pitanja na međunarodnoj razini učinkovitije je jer predviđa jednostavnije uvjete i oblike suradnje te u znatnoj mjeri olakšava vođenje građanskog postupka s međunarodnim obilježjem.

Haška konferencija za međunarodno privatno pravo (u daljem tekstu Haška konferencija) najznačajnija je svjetska organizacija koja se bavi međunarodnim privatnim pravom. Ona trenutno broji 83 članice, od kojih su 82 države, a jedna je „regionalna organizacija“ – Europska unije. SFRJ je bila članica Haške konferencije, a Bosna i Hercegovina postala je članicom tek 7. juna 2001. godine.⁷⁵ Bosna i Hercegovina potpisnica je devet Haških konvencija, od kojih je jedan broj njih preuzela na osnovu notifikacije o sukcesiji, a drugim je pristupila kao samostalna država. Haška konvencija o izvođenju dokaza u inostranstvu u građanskoj i trgovačkim stvarima iz 1970. godine⁷⁶ je važna za suradnju među sudskim tijelima za učinkovitost ostvarivanja sudske zaštite subjektivnih prava s postupcima s međunarodnim obilježjem.

Pravosudno tijelo države ugovornice može u građanskim ili trgovačkim stvarima, u skladu s odredbama prava te države, tražiti putem zamolnice nadležno tijelo druge države ugovornice pribavljanje dokaza ili izvršenje neke druge postupovne radnje.⁷⁷ Zamolnica se ne može koristiti za pribavljanje dokaza koji se ne namjerava upotrijebiti u sudskom postupku koji je pokrenut ili čije se pokretanje planira. Prema odredbi čl. 13. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine⁷⁸ Ministar-

⁷² MITRIĆ, N., Rješavanja sporova sa elementom inostranosti, www.rs.cest.gov.ba/index.php/seminari2011/69...luka...inostranosti-i.../file, str. 2.

⁷³ PRANČIĆ, V., *O naknadi pretprocesnih troškova u parničnom postupku*, „Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu“, god. 47 (2010), broj 4 (98), str. 877.

⁷⁴ KUNDA, I., *Regionalna suradnja u području građanskog sudskog postupka s međunarodnim obilježjem: praksa hrvatskih sudova u primjeni Haških i dvostranih konvencija*, „Zbornik radova sa Međunarodne konferencije (Šaula, V. (ur.): Regionalna suradnja u oblasti građanskog sudskog postupka sa međunarodnim elementom“), Banja Luka, 2009., 107-108.

⁷⁵ Vidi kod DURAKOVIĆ, A., *Značaj Haške konferencije za međunarodno privatno pravo za Bosnu i Hercegovinu*, chrom extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.prf.unze.ba/Docs/Anal/Anal23god12/1.pdf

⁷⁶ Stupila na snagu 15. 8. 2008. godine.

⁷⁷ Vidi čl. 1. Haške konvencije chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/medjunarodna_pravna_pomoc.pdf

⁷⁸ „Sl. glasnik BiH“, br. 5/2003, 42/2003, 26/2004, 42/2004, 45/2006, 88/2007, 35/2009, 59/2009, 103/2009, 87/2012, 6/2013, 19/2016 i 83/2017.

stvo pravde Bosne i Hercegovine nadležno je za međunarodnu i međuentitetsku pravosudnu saradnju (međusobna pravna pomoć i kontakti sa međunarodnim tribunalima.

4. NAČELO NEPOSREDNOSTI KOD IZVOĐENJA I OCJENE DOKAZA

Sud odlučuje o tužbenom zahtjevu, u pravilu, na temelju... neposredne... rasprave.⁷⁹ Smisao ovoga načela je u neposrednom „kontaktu suda i dokaznog sredstva, tako da sudac (ili vijeće) svojim čulima neposredno opaža prirodu i sadržaj dokaznih sredstava.“⁸⁰ U biti, radi se o tome da odluku o tužbenom zahtjevu može (treba) donijeti samo sudac (vijeće) pred kojim su izvedeni dokazi na glavnoj raspravi i koji su izvršili ocjenu tih dokaza.⁸¹ Načelo neposrednosti je vezano za načelo usmenosti, i javnosti.⁸² Ovo načelo primjenjuje se i u postupku po žalbi kada se održava rasprava pred drugostupanj-skim sudom, izvođenje dokaza, donošenje odluko po žalbi. Ipak, postoje odstupanja od ovoga načela, a koji su posljedica nekih specifičnih potreba postupka. To su slučajevi: čitanje zapisnika o ranije izvedenim dokazima (kada se, nakon odlaganja ročišta, novo ročište održava pred drugim (novim) sucem (čl.114. ZPP F BiH), čitanje zapisnika o izvođenju dokaza pred zamoljenim sudom (čl.128. st.2 ZPP F BiH), čitanje zapisnika o dokazima izvedenim u postupku osiguranja dokaza, (a kasnije po tužbi sudi drugi sud, čl.170. ZPP F BiH. Dokazi se izvode na glavnoj raspravi. Izvođenje dokaza bilježi se u zapisnik (čl. 374. st.2 ZPP F BiH) u koji se, pored ostalog, unosi sadržaj iskaza svjedoka, stranaka, vještaka, opažanja sa uviđaja, (ali i izlaganja relevantnog sadržaja isprava, prijedlozi, prigovori itd.). Upravo tada načelo neposrednosti ponajviše iscrpljuje svoj sadržaj. Sudac je u direktnom kontaktu sa saslušanim osobama; čuje pitanja i odgovore, vidi reakcije, držanje, ponašanje i osjećanja saslušanih osoba i o svemu tome već u vrijeme izvođenja tih dokaza stječe osobne dojmove. Ipak, sudac ne može na zapisnik upisati svoja osjećanja, uvjerenje, dojmove (primjerice dojam da svjedok ne govori istinu, da nešto prešućuje, ili da govori istinu). Sudac to može imati, i redovno ima, u svojoj svijesti i sjećanju, ali na tome ne može utemeljiti ocjenu dokaza⁸³ niti odluku pravilno obrazložiti.⁸⁴ Ali, postavljanjem relevantnih pitanja, provjerom dobivenih

⁷⁹ Čl.4. ZPP F BiH

⁸⁰ Triva, S., *Građansko parnično procesno pravo*, str.183,

⁸¹ „U širem smislu, neposrednost se smatra delom, prava na pravično suđenje,“ Poznić,B; Rakić-Vodinelić, V, „*Građansko procesno pravo*“, Savremena administracija, Beograd, 2010. str.131.

Više o tome načelu vidi kod Jakšić, A. „*Građansko procesno pravo*,“ Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012. str.165.

⁸² „Puna vrijednost načela neposrednosti dolazi do izražaja u primjeni zajedno sa načelom usmenosti“- Čalija B. Omanović. S, „*Građansko procesno pravo*,“ Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo, 2000, str.61.

Detaljno o vezi načela neposrednosti sa dispozitivnom maksimumom vidi Omanović,S, „*Dispositio u građanskom sudskom postupku*“, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić u Mostaru, Mostar 2000, str.293-296.

⁸³ „Načelo slobodne ocjene dokaza zasniva se na pravilima logike, psihologije i životnog iskustva uopće. To ne znači da je sud u ocjeni izvedenih dokaza apsolutno slobodan i da je vezan za neko svoje apstraktno uvjerenje.“ To i šire vidi kod: Ralčić.T i Tanasković. V, „*Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima*“, NIP Književne novine, Beograd, 1977, str.36-37.

⁸⁴ „Značaj neposrednog opažanja za formiranje slobodnog sudijskog uvjerenje istaknut je i odredbama ZPP-a o donošenje presude odmah nakon zaključenja glavne rasprave dok su sudijini utisci potpuno svježiji...“, Vidi:;M. Janković, H. Karamarković; Života. J; Dra-

odgovora novim pitanjima, ponovnim saslušanjem iste osobe, itd, od saslušanih osoba dobit će se odgovori iz kojih će sudac moći izvesti zaključak, steći uvjerenje o spornim bitnim činjenicama, naravno, u kontekstu i drugih izvedenih i ocijenjenih dokaza.⁸⁵

Nakon izvođenja dokaza, u fazi njihove ocjene⁸⁶ ponovo se ostvaruje neposrednost, jer dokaze ocjenjuje sudac pred kojim su oni izvedeni, ali tada izvor sučeve spoznaje o bitnim činjenicama je samo sadržaj zapisnika, a ne sučeva sjećanja, dojmovi ili osjećanja koje je stekao u vrijeme ispitivanja dokaznog sredstva - saslušanja osoba. Stoga, prilikom ocjene dokaza svoje uvjerenje o činjenicama sudac prvostupanjskog suda formira samo na temelju sadržaja zapisnika o izvođenju dokaza, a nikada na temelju svoga sjećanja o sadržaju iskaza, niti na temelju svojih utisaka stečenih u vrijeme saslušanja osoba. Ako je taj zadatak suda i stranaka kvalitetno urađen, tada je zapisnik o izvođenju dokaza pouzdan oslonac prvostupanjskom i drugostupanjskom sudu za ocjenu dokaza i za pravilno i potpuno utvrđenje činjeničnog stanja.

Dakle, u trenutku ocjene dokaza prvostupanjskom sudu izvor spoznaje o činjenicama je zapisnik⁸⁷ (sa ročišta za glavnu raspravu) o izvođenju dokaza, a ne sjećanja suca i dojmovi u samom tijeku neposrednog izvođenja dokaza. U istom položaju je i drugostupanjski sud kada je u prilici ocjenjivati dokaze u sjednici vijeća jer dokaze ocjenjuje samo temeljem sadržaju zapisnika o njihovom izvođenju.

5. IZVOĐENJE DOKAZA PREMA UREDBI 2020/1783 U ZAKONU O PARNIČNOM POSTUPKU REPUBLIKA HRVATSKA

Parnični postupak u Republici Hrvatskoj reguliran je Zakonom o parničnom postupku,⁸⁸ te su u IV. dijelu uređeni Europski postupci, u Glavi trideset trećoj posebne odredbe o ostvarivanju pravosudne suradnje u Europskoj uniji.

Prema odredbi čl. 507.d⁸⁹ kada se izvođenje dokaza treba obaviti prema Uredbi br. 2020/1783 sud može:

1. Zatražiti izvođenje dokaza od nadležnog suda u drugoj državi članici ili
2. Zatražiti neposredno izvođenje dokaza u drugoj državi članici u skladu s pretpostavkama iz čl. 19. i čl. 20. Uredbe br 2020/1783.

Prema odredbi čl. 507. e⁹⁰ sudac pojedinac ili ovlaštenu član vijeća hrvatskog suda koji zahtjeva izvođenje dokaza mož, u slučajevima na koje se primjenjuje Uredba

goljub, P; „*Komentar Zakona o parničnom postupku SFRJ*“, Savremena Administracija, Beograd 1987, str.16.

⁸⁵ O ocjeni dokaza odnosno dokaznom osnovu i dokaznoj snazi detaljno vid kod Stanković. G.; Račić. R, „*Parnično procesno pravo*“, Pravni fakultet u Banja Luci, Banja Luka 2010, str.394.

⁸⁶ O ocjeni dokaza detaljno vidi kod Triva. S, Dika. M., „*Građansko parnično procesno pravo*“, Narodne Novine, Zagreb, 2004, str164-166.

⁸⁷ „Zapisnik je javna isprava. Smatra se da je zapisnik istinito i pravilno sastavljen. Dopušteno je dokazivati da je zapisnik nepravilno sastavljen i da je neka parnična radnja neistinito zasvjedočena“ Mulabdić, S. „*Građansko procesno pravo*“, „Grin“ Gračanica, Tuzla, 2010, str.178.

⁸⁸ Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/1977, 36/1977, 36/1980, 6/1980, 69/1982, 43/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine Republike Hrvatske br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 129/2000, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022. (dalje: ZPP).

⁸⁹ Narodne novine Republike Hrvatske 84/08, 80/22.

⁹⁰ Narodne novine Republike Hrvatske 84/08 i 80/22.

br.2020/1783 u skladu s tom Uredbom biti nazočan i sudjelovati u izvođenju dokaza putem suda države članice primateljice zahtjeva. Stranke, njihovi zakonski zastupnici, kao i vještaci mogu pri tome sudjelovati u opsegu u kojem bi u postupku pred hrvatskim sudom mogli sudjelovati u izvođenju dokaza. Sudac pojedinac ili ovlaštenu član vijeća hrvatskog suda te vještaci koje je hrvatski sud na to ovlastio mogu neposredno izvoditi dokaze u inozemstvu prema odredbi čl. 19. st. 3. Uredbe br. 2020/1783. Prema odredbi čl. 507. f⁹¹ za izvođenje dokaza u Republici Hrvatskoj kao sud primatelj zahtjeva u smislu odredbe čl. 3. st. 1. Uredbe br. 2020/1783 nadležan je općinski sud na čijem se području procesna radnja treba provesti. Predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske može za obavljanje izvođenja dokaza u smislu odredbe stavka 1. Ovoga članka ovlastiti samo jedan ili samo neke od općinskih sudova s područja jednog ili više županijskih sudova. Prema odredbi čl. 507. g⁹² zamolnice iz inozemstva za izvođenje dokaza kao i obavijesti prema Uredbi br. 2020/1783 moraju biti sastavljene na hrvatskom jeziku ili uz njih mora biti priložen prijevod na hrvatski jezik. Prema odredbi čl. 507.h⁹³ (središnje mjesto u Republici Hrvatskoj u smislu odredbi čl. 4. Uredbe 2020/1783 je Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa.

ZAKLJUČAK

Proces evropskih integracija zahtjeva sveobuhvatno prilagođavanje politike, nacionalnog okvira i pravnog sustava s ciljem dostizanja evropskih standarda u svim oblastima. Proces pravne harmonizacije i prihvaćanja evropskih standarda podrazumijeva opsežne unutrašnje reforme. Na svom evropskom putu Bosna i Hercegovina mora pristupiti i *acquis communautaire* tj. pravnoj stečevini Europske unije skupu pravnih normi i odluka koje obvezuju sve zemlje članice unutar Europske unije. Svaka država koja želi pristupiti u članstvo Europskoj uniji mora prihvatiti osnivačke ugovore i druge sadržaje izvedene iz ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije.

Predlažemo da se u Zakon o parničnom postupku ugrade odredbe o Evropskim postupcima, te posebice vezano za izvođenje dokaza koje treba obaviti prema Uredbi br. 2020/1783. da se prema uzoru na reguliranje u Zakonu o parničnom postupku Republike Hrvatske ugrade odredbe da sud može zatražiti izvođenje dokaza od nadležnog suda u drugoj državi članici ili zatražiti neposredno izvođenje dokaza u drugoj državi članici u skladu s pretpostavkama iz čl. 19. i čl. 20. Uredbe br 2020/1783. Predlažemo *de lege ferenda* da središnje mjesto u Bosni i Hercegovini u smislu odredbi čl. 4. Uredbe 2020/1783 je Ministarstvo pravde BiH. Da se *de lege ferenda* ugrade odredbe da sudac pojedinac ili ovlaštenu član vijeća BiH suda koji zahtjeva izvođenje dokaza može, u slučajevima na koje se primjenjuje Uredba br.2020/1783 u skladu s tom Uredbom biti nazočan i sudjelovati u izvođenju dokaza putem suda države članice primateljice zahtjeva. Stranke, njihovi zakonski zastupnici, kao i vještaci mogu pri tome sudjelovati u opsegu u kojem bi u postupku pred BiH sudom mogli sudjelovati u izvođenju dokaza. Sudac pojedinac ili ovlaštenu član vijeća BiH suda te vještaci koje je BiH sud na to ovlastio mogu neposredno izvoditi dokaze u inozemstvu prema odredbi čl. 19. st. 3. Uredbe br. 2020/1783. Predlažemo *de lege ferenda* da za izvođenje dokaza U BiH kao sud primatelj zahtjeva u smislu odredbe čl. 3. st. 1. Uredbe br. 2020/1783 nadležan je

⁹¹ Narodne novine Republike Hrvatske 84/88 i 80/22.

⁹² Narodne novine Republike Hrvatske 84/08, 80/22.

⁹³ Narodne novine Republike Hrvatske 84/08, 80/22.

prvostupanjski sud na čijem se području procesna radnja treba provesti (ili da Predsjednik Vrhovnog suda FBiH i Vrhovnog suda RS odredi koji će prvostupanjski sud biti nadležan).⁹⁴ Zamolnice iz inozemstva za izvođenje dokaza kao i obavijesti prema Uredbi br. 2020/1783 moraju biti sastavljene na jednom od službenih jezika u uporabi u Bosni i Hercegovini ili uz njih mora biti priložen prijevod. Nadalje se mora modernizirati pravni sustav što kroz resurse što kroz pravnu regulativu kroz osiguranje svih suvremenih oblika elektroničke komunikacije, održavanja videokonferencija kod izvođenja dokaza. Stoga predlažemo ugrađivanje u bosanskohercegovačke parnične zakone odredbi o mogućnosti korištenja videokonferencija.

Uredbom se nastoji poboljšati učinkovitost i brzinu sudskih postupaka njihovim pojednostavnjenjem i racionalizacijom kada je riječ o dostavi sudskih i izvansudskih pismena u Uniji, uz istodobno pružanje pomoći u smanjenju kašnjenja i troškova za pojedince i poduzeća. Prijedlog izmjena ima za cilj digitalizirati prijenos zahtjeva za uručenje dokumenata između nadležnih tijela u različitim državama članicama uz uspostavu decentraliziranog informacijskog sustava. Glavne novosti vezano za izmjenu Uredbe o dostavi tiču se: pružanja pomoći država članica u određivanju adrese osobe kojoj se vrši dostava, digitalna komunikacija i razmjena dokumenata putem sigurnog i pouzdanog decentraliziranog IT-sustava (e-CODEX) povezanog s nacionalnim IT-sustavima koji su međusobno tehnički interoperabilni, uz poštivanje temeljnih prava i sloboda, ojačanje izravne dostave uz omogućivanje elektroničke dostave između država članica, kao i nastojanje dopunjavanja pravila o odbijanju dostave dokumenta zbog nepoznavanja jezika na kojem je dokument sastavljen. U tom smislu predlažemo *de lege ferenda* propisivanje odredbe o elektroničkom dostavljanju u Zakon o parničnom Federacije Bosne i Hercegovine te određivanju kruga obveznika korištenja elektroničke dostave.

⁹⁴ Čl. 15., čl. 27. Zakon o sudovima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 38/05., 22/06., 63/10., 72/10., 7/13., 52/14., 85/21., čl. 16. I čl. 30. Zakon o sudovima Republike Srpske, “Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 37/2012, 14/2014 - odluka Ustavnog Suda, 44/2015, 39/2016 - odluka Ustavnog Suda i 100/2017., čl. 16., čl. 21. Zakon o sudovima Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikt, br. 19/07., 20/07., 39/09., 31/11., 18/20.

Viktorija Haubrich, Ph. D., Associate Professor
The University of Mostar Faculty of Law
viktorija.haubrich@pf.sum.ba

Davor Bunoza, LL. B.
Minister of Justice of Bosnia and Herzegovina
odvjetnikdavor.bunoza@gmail.com

COOPERATION BETWEEN THE COURTS OF THE MEMBER STATES IN THE TAKING OF EVIDENCE IN CIVIL AND COMMERCIAL MATTERS (REGULATION (EU) 2020/1783) – BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATIONS

Summary: In their paper, the authors will deal with the Regulation (EU) 2020/1783 of the European Parliament and of the Council on cooperation between the courts of the member states in the taking of evidence in civil and commercial matters. De lege lata legislation will be discussed that concerns the taking of evidence upon request in the Bosnia and Herzegovina Laws of Civil Procedure. Said Regulation (EU) 2020/1783 will be analyzed and proposals will be given as to how to harmonise Bosnia and Herzegovina's Laws of Civil Procedure with the *acquis communautaire*.

Key words: Regulation (EU) 2020/1783 of the European Parliament and of the Council on cooperation between the courts of the member states in the taking of evidence in civil and commercial matters, the taking of evidence, harmonisation with *acquis communautaire*.